

Η Αφήγηση

Αφήγηση είναι η προφορική ή γραπτή παρουσίαση ενός γεγονότος ή μιας σειράς γεγονότων, πραγματικών ή μυθοπλαστικών¹, η εξιστόρησή τους. Σε κάθε αφήγηση υπάρχουν οπωσδήποτε: ο αφηγητής, ο ακροατής/αναγνώστης/θεατής και το θέμα (περιεχόμενο).

Αφηγηματολογία ονομάζεται η επιστήμη, ως κλάδος των λογοτεχνικών σπουδών, που μελετά την αφηγηματική λειτουργία, τον τρόπο δηλαδή που ο συγγραφέας αξιοποιεί τα υλικά του, το μύθο, τα πρόσωπα, τη γλώσσα, κλπ, για να κατασκευάσει την πραγματικότητα του κειμένου του.

Πιο συγκεκριμένα, διερευνά το ζήτημα του αφηγητή, του αφηγηματικού χρόνου και της πλοκής, των χαρακτήρων και του ρόλου τους, της περιγραφής, κλπ. και αναζητά απαντήσεις σε τρία ερωτήματα:

- ποιος αφηγείται (ο αφηγητής) και από ποια οπτική γωνία βλέπει τα γεγονότα
- τι αφηγείται (το περιεχόμενο)
- πώς αφηγείται (οι τρόποι)

Η αναζήτηση των απαντήσεων οδηγεί στην ανεύρεση των **αφηγηματικών τεχνικών** ενός κειμένου.

Ο τύπος του αφηγητή

Δεν πρέπει να συγχέουμε τον συγγραφέα με τον αφηγητή. Ο **συγγραφέας** είναι ένα πραγματικό πρόσωπο που αποφασίζει να γράψει ένα κείμενο που περιέχει μια ιστορία. Ο **αφηγητής** είναι ένα πλασματικό πρόσωπο που εφευρίσκει ο συγγραφέας για να μας παρουσιαστεί η ιστορία· συχνά, για να κρυφτεί ο συγγραφέας (αν στο κείμενο υπάρχουν πολλά αυτοβιογραφικά στοιχεία) επινοεί ένα προσωπίο, ένα πλαστό πρόσωπο που μιλάει αντί γι' αυτόν και τονίζει στο τέλος τη διάκριση.

Όταν ο αφηγητής συμμετέχει στην ιστορία που αφηγείται λέγεται **ομοδιηγητικός**. Αν μάλιστα αφηγείται τη δική του ιστορία, λέγεται **αυτοδιηγητικός**. Όταν δε συμμετέχει καθόλου στην ιστορία που αφηγείται λέγεται **ετεροδιηγητικός**.

Με βάση την οπτική γωνία² και την εστίαση³ ο αφηγητής μπορεί να είναι: **δραματοποιημένος** (όταν αποτελεί πρόσωπο της ιστορίας, με οπτική γωνία και εστίαση εσωτερική οπότε η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη ή τριτοπρόσωπη) ή **αμέτοχος** (όταν είναι απών από την υπόθεση, παντογνώστης, με οπτική γωνία εξωτερική, εστίαση μηδενική και αφήγηση τριτοπρόσωπη).

Πώς παρουσιάζεται ο μύθος:

- Με αφήγηση:
 - ❖ με τη μορφή διήγησης (η αφήγηση είναι σε γ' πρόσωπο με απόντα παντογνώστη αφηγητή)
 - ❖ με τη μορφή μίμησης (η αφήγηση είναι σε α' πρόσωπο με δραματοποιημένο αφηγητή)
 - ❖ με μεικτό τρόπο
- Με διάλογο: τα πρόσωπα συνομιλούν σε ευθύ λόγο και σε α' πρόσωπο
- Με σχόλιο: παρεμβάλλονται σκέψεις ή πληροφορίες έξω από τη ροή της αφήγησης
- Με ελεύθερο πλάγιο λόγο: ο αφηγητής αποδίδει σε τρίτο πρόσωπο και σε ιστορικό χρόνο ενδόμυχες σκέψεις και μη εξωτερικευμένα συναισθήματα ενός από τα πρόσωπα της αφήγησης
- Με εσωτερικό μονόλογο

¹ Μυθοπλασία = η δημιουργία μιας ιστορίας, ενός μύθου

² **Οπτική γωνία** ονομάζεται η προοπτική, η σκοπιά μέσα από την οποία βλέπει, αντιλαμβάνεται τα δρώμενα ο αφηγητής και η απόσταση που παίρνει από τα πρόσωπα και τα πράγματα. Η οπτική γωνία μπορεί να είναι **εσωτερική**, όταν ο αφηγητής όντας πρόσωπο της ιστορίας βλέπει μόνο όσα πέφτουν στην αντίληψή του και **εξωτερική**, όταν ο αφηγητής όντας εκτός της ιστορίας μιλάει σε γ' πρόσωπο

³ **Εστίαση** (ποιος εστιάζει και σε τι). Μπορεί να είναι **μηδενική** όταν ο αφηγητής γνωρίζει περισσότερα από τα πρόσωπα της ιστορίας, **εσωτερική** όταν γνωρίζει τα ίδια και **εξωτερική** όταν γνωρίζει λιγότερα.

- Με περιγραφή: Ως περιγραφή ορίζεται η λεκτική αναπαράσταση χώρων, αντικειμένων, φαινομένων, προσώπων, κλπ. Κάθε περιγραφή έχει το «υποκείμενο» της (τον παρατηρητή που περιγράφει) και το «αντικείμενο» της (αυτό που περιγράφεται). Σκοπό έχει:
 - ❖ να καθυστερήσει τη χρονική ροή της αφήγησης του μύθου
 - ❖ να δώσει ένα σκηνικό για τη δράση
 - ❖ να δημιουργήσει «ατμόσφαιρα» για να βοηθήσει τον αναγνώστη να μπει στο κλίμα της συγκεκριμένης στιγμής

Ο αφηγηματικός χρόνος μπορεί να είναι:

- **εξωκειμενικός:**
 - ❖ χρόνος πομπού (εποχή συγγραφέα)
 - ❖ χρόνος αφηγητή (εποχή των γεγονότων της υπόθεσης)
 - ❖ χρόνος του δέκτη (εποχή του αναγνώστη)
- **εσωτερικός/εσωκειμενικός χρόνος:**
 - ❖ χρόνος ιστορίας (ο φυσικός χρόνος των γεγονότων της ιστορίας)
 - ❖ χρόνος αφήγησης (η σειρά παρουσίασης των γεγονότων)

Στη βάση των προηγούμενων, προκύπτουν **οι εξής αφηγηματικές τεχνικές:**

- **Η γραμμική, ευθύγραμμη αφήγηση**, όταν ο αφηγητής εκθέτει τα γεγονότα με τη φυσική χρονική σειρά που αυτά συνέβησαν
- **Οι αναχρονίες**, όταν η αφήγηση παραβιάζει τη φυσική χρονική σειρά των γεγονότων. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε:
 - ❖ **Αναδρομική αφήγηση, αναδρομή ή ανάληψη (flash back)**
 - ❖ **Πρόδρομη αφήγηση ή πρόληψη**
 - ❖ **In medias res (ex abrupto)**
 - ❖ **Εγκιβωτισμένη αφήγηση, εγκιβωτισμός**
 - ❖ **Παρέκβαση ή εμβόλιμη αφήγηση**

Και οι εξής επιπλέον τεχνικές:

- ❖ **Προϊδεασμός ή προσήμανση**
- ❖ **Προοικονομία**

Σχέση του χρόνου της ιστορίας (πραγματικός χρόνος) με τον χρόνο της αφήγησης (αφηγηματικός χρόνος):

- Όταν ο χρόνος αφήγησης είναι **μεγαλύτερος** του χρόνου της ιστορίας έχουμε **Επιβράδυνση** (ο χρόνος της αφήγησης διευρύνεται).
- Όταν ο χρόνος αφήγησης είναι **μικρότερος** του χρόνου της ιστορίας έχουμε **Επιτάχυνση ή Παράλειψη ή Περίληψη ή Έλλειψη ή Αφηγηματικό Κενό**.
- Όταν ο χρόνος αφήγησης είναι **ίσος** με το χρόνο της ιστορίας έχουμε **Διάλογο**.
- Όταν βρίσκουμε κάποια «πανομοιότυπα συμβάντα» ή στερεοτυπικές επαναλήψεις φράσεων ή βασικών θεμάτων ή όταν οι επαναλήψεις των γεγονότων επανεμφανίζονται έστω και με διαφορετικό τρόπο διατύπωσης, τότε έχουμε **Μοτίβο**.

A. Λεονάρδου, M. Ed., φιλόλογος